

Editör: Matt Hern

ALTERNATİF EĞİTİM

Hayatımızın
Okulsuzlaştırılması

KALKEDON

ALTERNATİF EĞİTİM

HAYATIMIZI OKULSUZLAŞTIRMAK

ALTERNATİF EĞİTİM
HAYATIMIZI OKULSUZLAŞTIRMAK
MATT HERN

Kalkedon Yayıncılık: 53
Cumhuriyet Mah. Yeni Şile Yolu Cad. No 21/2-A
Taşdelen-İstanbul
Telefon: 0216 429 68 00
İrtibat Tel: 0212 249 88 49 Faks: 0212 244 09 02

Eğitim ve Kültür Dizisi: 14
Editör: **Eylem Korkmaz**
Kapak Tasarım: **Sinan Acioğlu**
Düzeltili ve Dizin: **Koray Doğan Urbarlı ve Bora Bozalı**

Bu kitap Can Matbaası'nda basılmıştır.
Davutpaşa Cad. İpek İş Merkezi, Kat 3 No 17 Topkapı İstanbul.
Tel: 0 212 613 10 77

Türkçe Birinci Basım
Kalkedon Yayınları, Nisan 2008

Copyright© Kalkedon Yayınları 2008
İSBN 978-9944-115-20-9

ALTERNATİF EĞİTİM

HAYATIMIZI OKULSUZLAŞTIRMAK

Matt Hern

Türkçesi

Eylem Çağdaş Babaoğlu

KALKEDON

Matt Hern: Matt Hern, Kanada Doğu Vancouver'da eşi ve kızlarıyla birlikte yaşamakta ve Purple Thistle Merkezi'ni idare etmektedir (www.purplethistle.ca). Doktorasını Kentsel alışmalar üzerine yapan Matt Hern, British Columbia ve Simon Fraser niversiteleri'nde de ders vermektedir. Yazıları ve konferansları geniş bir çevrede takip edilmektedir. Yazıları altı kıtada dokuz farklı dilde yayımlanmıştır. *Deschooling Our Lives* derlemesinin editörlüğünü yapmıştır. *Field Day* ve *Watch Yourself; Why Safer isn't always Better* kitaplarının ise yazarıdır.

İÇİNDEKİLER

Önsöz	9
Ivan İllich	
Giriş	15
Matt Hern	
BÖLÜM I: OKULSUZLAŞMANIN KÖKENLERİ	
Eğitim Üzerine	27
Leo Tolstoy	
Özsel Olan ve İma Edilen	35
Vinoba Bhave	
Toplumunu Okulsuzlaştırmak	45
Ivan Illich	
Eğitim Yerine!	51
John Holt	
Papağanın Masalı	57
Rabindranath Tagore	
BÖLÜM II: YAKIN DÖNEM ANALİZLERİ	
Özgürlüğün Güzel Ülkesi	65
Grace Llewellyn	
Devlet Eğitimi Denen Kâbus: Neden Bireysel Düşünceyi Yok Eden Bu Sistemi Düzeltmeliyiz?	71
John Taylor Gatto	

Bir Gözünü Yitirmek:Güvenliğin Gerçek Anlamı Üzerine Düşünceler	83
Matt Hern	
Genel Kaniya Meydan Okumak: Aileler Ne Yapabilir?	91
Geraldine Lyn-Piluso, Gus Lyn-Piluso, Duncan Clarke	
Öğrenme? Tabii... Eğitim? Yok, Hayır Kalsın...	103
Aaron Falbel	
“Dokunulmaz”lıktan Bilinçli Redde	111
Daniel Grego	
Organik Bir Bilgi Toplumunda Ortak Çalışma	129
Öğrenen Şehir: Udaipur	139
BÖLÜM III: ALTERNATİF OKUL ÖRNEKLERİ	
Summerhill Okulu	153
Zoe Readhead	
Albany’den Bir Öykü Toplum ve Özgür Eğitim	161
Chris Mercogliano	
Bugün İçin Bir Okul	169
Mimsy Sadofsky	
Windsor House	179
Meghan Hughes ve Jim Carrico	
Eğitimi Özgürleştirmek	187
Satish Kumar	
İsrail’de Demokratik Eğitim	191
Chris Balme ve Dana Bennis	
Canavarın Karnındaki İnsanlığımızı	
Alternatif Eğitimle Geri Almak	207
René Antrop-González	
BÖLÜM IV: SADECE HAYIR DE!	
Dinazorla Ev Eğitimi	223
Donna Nichols-White	
Çok Farklı Bir Şey Yapmak: Okula Gitmeden Büyümek	229
Susannah Sheffer	

Oyun, Pratik ve Müziğin Okulsuzlaştırılması Üzerine Düşünmek	239
Mark Douglas	
Bekâr Bir Anne Olarak Evde Eğitim Vermek	245
Heather Knox	
Eğitimin Temelleri	251
Patrick Farenga	
Biyografiler	257
Dizin	267

Bugün İçin Bir Okul

Mimsy Sadofsky

Albany Özgür Okulu gibi Sudbury Valley Okulu da, mükemmel topluluğuyla, sunduğu inanılmaz olanaklarla ve eşsiz başarısıyla çeyrek asrı aşkın bir süredir faaliyetlerini sürdürüyor. Sudbury Valley Okulu şehrin dışında gelişip büyümesine rağmen her zaman kendine yeten yapısını muhafaza etmiştir. Okul, dünya çapında benzeri olan pek çok özgür okula model teşkil etmesinin yanı sıra okulun felsefesi kıtaları aşan bir etki ve yayılımına ulaşmıştır.

1968 yılında, Massachusetts Eyaleti'nin Framingham şehrinde Sudbury Valley Okulu'nu kurmak üzere bir araya gelen grup, okulun rehber alacağı değerleri belirleyebilmek için, Amerikan toplumundaki ortak değerleri çözümleyerek yola çıktı.

“Bir okul, yaratıcılığı en iyi biçimde nasıl teşvik edebilir?” diye sorduk. Cevabı son derece basit olmasının yanı sıra aynı zamanda son derece karmaşıktı. Her birey bir öğrencidir. Dünyaya gözlerini açmasıyla birlikte bir öğrenme sürecinin içine doğar. Doğuştan mücadeleci ve merak sahibidir. Bir bebeğin, doğu-

170 Alternatif Eğitim

mundan beş yaşına bastığı zamana kadar geçen süreçte, sadece en temel iletişim becerilerine sahip aciz bir bebekten adım adım emekleyen, yürüyebilen, anlam evreni, kelime haznesi giderek genişleyen, konuşabilen bir çocuğa dönüşmesini başka nasıl açıklayabiliriz ki? Çocuklar yaratıcı olarak doğarlar. Sonuçta kimse bir çocuğa öğrenme sürecinin nasıl gerçekleştiğini anlatmak zorunda değildir. Her biri kendi tarzında öğrenecektir, engel olmamak gerekir: Nasıl takla atılacağını veya oturacaklarını, parmaklarıyla yoklayarak keşfetmeyi, ayağa kalkmayı, yürümeyi, birkaç kelime telaffuz etmenin ardından birkaç cümle kurmayı, en sonunda da sonsuz sayıda, karmaşık ve soyut fikri ifade etmeyi öğrenirler. Çocuklar, tıpkı bizlerin sadece zevk için bir şeyler öğrendiğimiz zamanlardaki gibi hayata öğrenerek başlarlar, hayatı öğrenerek yaşarlar. Keşfederler. Taklit ederler. Deneyim edinirler. Hatalar ve deneylerden örülü çok daha karmaşık bir dünya görüşü geliştirirler. Bunu anlamak son derece kolayken kabullenmek son derece zordur. Çocuğun, her yaşında, doğuştan gelen yaratıcılığının ve merakının engellenmeden, saptırılmadan doğalıyla yönünü bulmasına ve mümkün olan en az kısıtlamayla çevreyi özgürce keşfetmesine imkân tanımak gerekir. Bu onlar için en iyi eğitim olacaktır. Ancak bu gerçeği kabullenmek pek çoğumuz için oldukça güç olmaktadır.

Bugün neden daha fazla sayıda insanın merakları doğrultusunda hareket etmesine imkân tanıyan okullarımız yok? Neden her bireyin erken çocukluktan itibaren, kendine özgü bir dünya görüşü olduğu temel gerçeğini ve her bireyin sürekli olarak bu dünya görüşünü yayma, geliştirme, kafasındaki fikirleri çoğaltma, bu fikirleri ifade etme, dünya kavrayışlarına incelik kazandırma eğilimi içinde olduğunu kabul etmeyen okullarımız var? Bir okul nasıl olur? Bu ilkeler nasıl yaşama geçirilebilir?

Sizlere bir örnekle anlatmama izin verin. Okulumuz dört yaş ve üstündeki çocukları kaydetmektedir. Öğrencilerimizin en büyüğü on dokuz yaş civarındadır. Kaç yaşlarında olduklarına

bakılmaksızın istediklerini yapma hakkına sahiptirler. Öğrenciler bazı şeyleri beraber yaparken, bazılarını da tek başlarına yapabilirler. Bu aslında çoğu kişinin diğer okullarda yapılmayan şeyleri yapmaları ve yine diğer okullarda yapılan şeyleri yaparken de bunu çok farklı bir konsantrasyon ve yoğunlukta yapmaları anlamına gelir. Yetişkinler öğrencilere öğretirken, öğrencilerin de yetişkinlere öğretme imkânı vardır. Ancak bireyler çoğunlukla bilinçaltının da etkin olduğu bir tarzda öğrenmektedir. Hatta bu klasik anlamdaki “öğrenmenin” yerini de almış durumdadır. Yapmayı istediği şeyi yapmak ortak bir tema iken, öğrenme bir tür yan ürün konumundadır. Burası öğrencilerin içsel seslerine göre hareket edebildikleri ilk ve belli başlı yerlerden biridir. Öğrenciler burada bizlerin zaman bulduğumuzda yaptığımız, bizleri tatmin eden her şeyi yapabilirler.

Sudbury Valley’de oyun en ciddiye aldığımız şeydir. Bunu da tesadüfen, kazara yapmıyoruz. Psikologların üzerinde büyük ölçüde ortaklaştıkları bir gerçek vardır: Zihnin özgürce keşfetmesine olanak vermek zihni açılım için de fırsat yaratmak anlamına gelir. Gerçekten de bizlerin en yaratıcı anlar olarak tarif edebileceğimiz anlar, “yeni fikirler üzerinde oynadığımız” anlardır. Bu zorla yaratılabilecek bir süreç değildir. Yaratıcılık yalnızca özgürlükle beraber, özgürlük koşuluyla gelişebilen bir yetidir. Bazıları oyun oynarken; geleneksel eğitim sisteminden gelmiş olanlarsa, yazmayı, sanatsal faaliyeti, matematiği veya müziği oyuna dönüştürerek, fikri, entelektüel oyunlar olarak da tarif edebileceğimiz oyunlara yönelirler. Her ne olursa olsun, Sudbury Valley’de hepimizin üzerinde ortaklaştığı tek şey “önemli olanın sadece ve sadece istediğimiz şeyi yapıyor olmamızdır.” Bir faaliyetten diğerine geçerken yer veya müfredatı kesinlikle ölçüt almamız. Giderek buna ilişkin gerekçemizi daha yüksek sesle ifade edebilir hale geldik: Evet çocuklar giderek daha kültürlü “oyunlar” oynuyorlar, daha derinlere uzanan keşifler yapıyorlar ve bu yolla onların dünyayı kavrayışları ve yaşamlarını

172 Alternatif Eğitim

kendi ellerine alabilme becerileri de sürekli olarak geliyor.

Sürekli olarak oyun oynayan çocuklar oyun ile iş arasındaki o yapay ayrımı da yapmazlar. Gerçekten de bir yerde asgari bir neşe, şenlik göremiyorsanız bu buradaki insanların aralıksız çalışmalarını nedeniyledir. Neşe ve zevk yalnızca bir hobiye eşlik edebilecek türden bir duygudur.

Okulumuz iki ayrı binadaki toplam yirmi beş odadan oluşmaktadır. Yağmurlu/kötü bir günün dahi ortalama olarak pek çok aktiviteyle geçtiğini söyleyebiliriz. İrili ufaklı pek çok oda vardır. Bu odaların çoğu belli bir amaca yönelik oluşturulmuşsa da yemek odası veya salon gibi içinde yaşanılan yerler şeklinde tasarlanırlar ve içlerinde pek çok sofa, koltuk ve masa vardır. Burada, pek çok kişi bir yandan oyun oynar, bir yandan kitap okur bir yandan da tartışmalara katılır. Ortalama yağmurlu bir günde -aniden karın bastırıldığı güzel bir kış gününden veya sıcak/yağmurlu bir ilkbahardan söz etmiyoruz elbette- öğrencilerin çoğu içerde vakit geçirirler. Bunun yanında bu yağmurlu günlerde dışarıda olmayı seçen birkaç tane öğrenci de olur ki sonrasında bunlar şıp şıp damlayarak, okulun bir kuruma odasının da olması gerektiğini düşünen bazılarının sabrını zorlayarak içeri girerler. Fotoğraf laboratuvarında çektikleri fotoğrafları tab etmeye veya basmaya çalışan öğrenciler vardır. Dans odasında karate dersine katılan veya matematik oyunları oynayan öğrenciler olabilir. Bir başkası ambardaki marangozhanede bir kitaplık yapmakla meşguldür veya bir diğeri yine burada bir yandan ortaçağ tarihi üzerine konuşurken diğeri yandan da demir bir şövalye zırhını stilize etmeye çalışıyordur. Bunun dışında beraber veya grup halinde müzik dinleyen veya müzik yapmaya çalışan çocuklar da olabilir. Bir başka bölüme girdiğinizde kendinizi cebir, Fransızca veya Latince dersinin ortasında bulabilirsiniz. Çocukların arasında onlarla konuşan veya sadece istediği için bu gruba katılmış bir yetişkin görebilirsiniz. Okulun herhangi bir yerinde bilgisayar oyunu veya satranç oynayan, oku-

lun idari işlerine yardım eden veya sürekli ilginç kişilerce bir şeyler üretilen ofiste gezinerek okulun havasını solumaya çalışan insanlar görmeniz çok muhtemeldir. Bazıları da bir rol-yapma oyununa hazırlanıyordur veya bir oyun sahneye koymaya çalışıyorlardır (bu oyun özgün/yeni bir oyun olabildiği gibi bilinen klasik bir oyun da olabilir). Kimileri ise etiket veya yemek değiş tokuşu yapıyordur. Bir şeyler satmaya çalışan çocuklar da bulabilirsiniz. Eğer şanslıysanız evde yaptığı kurabiyeleri satarak buradan kendine harçlık çıkarmaya çalışanları da göreceksinizdir. Bazı zamanlarda da kimi öğrenci grupları herhangi bir etkinlik için gereken parayı kazanmak için satış yaparlar –belki çocuklar yeni bir fırın alacaklardır veya bir gezide kullanılmak üzere para topluyor olabilirler. Başka bir grup mutfakta pizza veya elmalı pay pişiriyor olabilir. Sanat odasında veya daha pek çok başka yerde insanları bir şeyler çizerken de bulabilirsiniz. Sanat odalarında resim yapanları olduğu kadar dikiş dikenleri, seramik tezgâhında çalışanları görebilirsiniz. Tartışan, konuşan veya orada burada sessizce okumasını sürdüren öğrencileriye her zaman her yerde rastlayabilirsiniz.

Okuldaki büyüklerin ve yetişkinlerin Sudbury Valley’de gözlerine ilk çarpan şey buradaki rahat iletişim ortamıdır. Yaşı ne olursa olsun herkes birbirinin gözlerine rahatlıkla bakabilir, yine herkes birbirine yapmacıksız bir saygı ve olağanüstü bir ilgi ile davranır. Burada korkunun yeri yoktur. Kişilerin hedeflerini kendilerinin belirlemesinden kaynaklı olarak gelişen özgüven-den kaynaklanan rahatlatıcı hava hemen duyumsanır. Seçilen konular hiç de olağan, yavan konular değildir. Hatta yorucu derecede yoğun süreçler yaşanır (özellikle dışarıdan gelenlerin, ilk gözlemi budur) ancak aktiviteler kaotik veya çılgınca değildir. Ziyaretçiler, buranın, son derece şevkli bir yer olsa da, belirli bir düzene sahip olduğunu hissederler.

Sudbury Valley’de öğrenciler doğallıkla hareket ederler ve içlerinden ne geliyorsa onu yaparlar. Ancak bu kendilerine kolay

174 Alternatif Eğitim

geleni yaptıkları anlamına da gelmemelidir. Yakından bakıldığında aslında çoğunun kendileriyle kıyasıya bir yarış, bir mücadele içinde oldukları görülebilir. Yine her çocuk kendi zaaflarının ve güçlü yönlerinin ciddi biçimde farkındadır ve var gücüyle bu zaaflarının üzerine gider. Örneğin bir çocuğun sosyal yönü zayıfsa sürekli bir odaya kapanıp kitap okumanın doğru olmadığını bilir. Eğer atletik yönü güçlüyse, çoğunlukla dışarıda basketbol oynayarak vakit geçirecektir. Parlak zekâlarının yanında, çocukların çok köklü bir ciddiyet sahibi olduklarını da söylemeliyiz - çocuklar altı yaşında bile tek sorumluluklarının eğitimleri olduğunun farkındadırlar. Onlara ciddi anlamda güvenilmektedir, onlar da bunu adeta onlara verilen bir hediye olarak görürler. Bu çocuklar için büyük bir keyif olduğu kadar ciddi bir sorumluluktur da. Onlara dünyanın hiçbir yerindeki gençlere, çocuklara verilmediği kadar sorumluluk ve özgürlük verildiğinin son derece farkındadırlar. Şu da var ki, bu sorumluluk yükünü sırtlayarak büyümek aynı zamanda kendi yeteneklerine çok erken yaşlardan güvenmeyi de beraberinde getirdiğinden, bir mezun öğrencinin de dediği gibi “rekorlar kitabına geçmeniz” işten bile değildir. Burada, hiçbir zaman içsel motivasyon sorunu yaşanmaz. O her zaman ve her yerdedir. Okul ortamının motivasyona yaptığı olumlu etkileri mezun bir öğrenci şöyle tarif etmektedir:

"Sudbury Valley'in, size kişisel düzeyde katabileceği, karakterinizi inşa etme, öğrenme becerilerinizi geliştirme gibi birçok özellik sayabilirim. Diğer devlet okullarında okuyan öğrencilerin böylesi fırsatları yoktur. Kendi zamanınızdan siz sorumlu olduğunuzda ve bu zaman zarfında istediğinizi yapma şansınız olduğunda, dürtülen, kalıba sokulan uyuşuk bir ahmak olmak yerine yaptığınız şeyi aşkla yaparsınız. İşinizi istediğiniz zaman, istediğiniz biçimde bitirirsiniz ve o işten sorumlu olduğunuzu bilirsiniz. Böylesi, o işe sadece başkası/başkaları istediğinde son vermiş olmanızdan çok daha tatmin edicidir."

Bu okuldaki öğrenciler kimlerden oluşur? Neye göre seçilirler? Yaratıcılık? Zekâ? Veya başka bir ölçüt? Buranın özel okul kapsamında bir okul olması buraya yalnızca “hali vakti yerinde” öğrencilerin mi kaydedildiği anlamına gelir? Bizler, önce gelen önce hizmet alır esasına göre çalışırız ve bugüne kadar da aşırı doluluk gibi bir sorun da yaşamış değiliz. Yani bu okuldaki öğrenciler ailesinden gerekli izni almış ve okula kaydolmak isteyen kişilerden oluşur. Okul entelektüel, hiperaktif, sıradan gibi sıfatlara sahip, çok çeşitli, farklı tipten öğrencileri bir arada barındırır, sonsuz sayıda olasılık vardır. Çocuklarını Sudbury Valley Okulu’na göndermeyi tercih eden aileler, çoğunlukla bu okuldan da diğer devlet okullarında bulabileceklerinin aynısını bulmayı beklerler. Ancak bulamazlar. Okul yalnızca ve yalnızca öğrencilere kendi kişisel programlarını izlemeleri ve isteklerini yaşama geçirebilmeleri için gerekli olan özgürlüğü sunar. Peki, bu mükemmellik midir? Bunu söyleyebilmek çok güçtür. Ancak böylesinin çok daha motive edici ve heyecan verici olduğu da açıktır.

Sudbury Valley’de iler durumda olan bir demokrasidir. Haftada bir toplanan “Okul Encümeni”, okulun her türlü yönetsel gündemini görüşür. Alınan kararlar ya hep beraber uygulamaya konur veya o konuda görevlendirme yapılır. Her öğrencinin ve her okul çalışanın bir oy hakkı vardır ve bu toplantılar olağanüstü bir düzenlilik içinde gerçekleştirilir. “Okul Encümeni”, her yıl bir bütçe oluşturur ve bu bütçe son derece titizlikle hazırlanır, çünkü öğrencilerden çok düşük katkı payları istendiği için tutumlu davranmak ve gereksiz harcamalar yapmamak gerekmektedir. İlginçtir ki çocuklar da bu konuda son derece duyarlı ve isabetli olabilmekte ve hangi harcamanın gerekli, hangisinin gereksiz olduğu konusunda son derece doğru kararlar verebilmektedirler. Okul Encümeni, her kararı, adeta bir vicdan muhasebesi gibi çetin geçen uzun tartışmalar sonucunda verir. Ki bu kararlar kesinlikle anlamsız değildirler. Bunlar hangi odada yemek

176 Alternatif Eğitim

yenebileceği, nerede radyo dinlenebileceği gibi konulara ilişkin kurallardır ki yine bu kuralların da bireysel haklarla olabildiğince çatışmamasına özen gösterilir. Grupların, yer ve bütçe gerektiren taleplerinin görüşüldüğü tek yer Okul Encümeni'dir. Küçük çocukların bu tarz oturumlar için yeterince deneyimli ve yetkin olmadığını düşünenlerin, fikirlerini değiştirmeleri için Okul Encümeni'ne birkaç kere katılmaları yeterlidir.

Okul Encümeni, alt çalışma gruplarına veya bu sorumluluğu almaları için seçilen kişilere yetki verir. Örneğin Halkla İlişkiler Çalışma Grubu olarak adlandırılan alt çalışma grubu, halkla ilişkiler faaliyetlerinde çalışmak isteyenlerden oluşurken, bazı kişiler de Muhasebe Dokümantasyon Komitesi'nde görev alırlar. Bahçe işleri için de bir kişi seçilir. Yine bir başkası adli aktivitelerin bilgisayar kayıtlarının tutması için seçilir. Her birimiz üzerimize aldığımız işten sorumluyuzdur ve her an bu sorumluluğun bilinciyle hareket ederiz. Okul Encümeni personel adayları da tartışılır ve bir gün boyunca okul çapında bir oylama yapılır. Gizli oy usulüne göre gerçekleşen bu seçimin sonucunda da belirlenen ihtiyaçlara göre kararlar sözleşme altına alınır. Bu süreçte kimsenin herhangi bir ayrıcalığı yoktur.

Okul kurallarının ihlali durumunda da devreye giren bir alt çalışma grubu vardır. Adli Komite ismini verdiğimiz bu çalışma grubu bir kuralın ihlaline konu olabilecek şikâyetleri dikkatle inceler ve izlenmesi gereken prosedürü göz önüne alarak adaletin yerini bulması için çalışır. Peki, faydalı oluyor mu? Kuşkusuz evet. Akranlarınca yargılanmak çok daha adaletlidir. Kurallar çok sık ihlal edilse de suç işlemiş olanlar yaptıklarını ve cezalarını kabul etmeye çok yatkınlardır.

Belli bir müfredata sahip değiliz. Ancak çocuğunuzu bu okula gönderdiğinizde doğal olarak öğrenileceğine ilişkin belirlenmiş ana çizgiler olduğunu da göreceksiniz. Çocuklar burada bir tartışmanın nasıl yürütüldüğünü, isteklerini nasıl dile getireceklerini öğrenirler ve tüm bunları nasıl da rahat başarabildiklerini

görürler. Ahlaki sorunlar üzerine de düşünmeyi öğrenirler. Nasıl konsantre olunabileceğini öğrenirler: Olaylara, bilebildiğim kadarıyla çok az sayıda yetişkinin yapabildiği tarzda odaklanabilirler. Beş yaşındaki birisi kumdan kale yaparken, yedi yaşındaki birisi çizim yaparken, on bir yaşındaki güzel bir ev kurarken, dokuz yaşındaki satranç oynarken, on iki yaşındaki ejderha ve zindanlar üzerine bir oyun oynarken, sekiz yaşındaki neredeyse 12 metre yüksekliğindeki bir kayın ağacına tırmanırken, on beş yaşındaki bir hikâye yazarken, on yedi yaşındaki zırh yaparken veya on sekiz yaşındaki mezuniyete hazırlanırken hep aynı dikkatle çalışırlar. Bu tarz bir hazırlığın, onlara, birer yetişkin olduklarında yaptıkları her faaliyette, giriştikleri her işte ciddi yararlar sağlayacağını düşünüyoruz.

